

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ותשע

בשלח (תש"ל)

ר"ד ט"ו-כ"ה

א. ט"ו. ויאמר ה' אל משה: מה תצעק אלי
דבר אל בני-ישראל ויסעו

רש"י ד"ה מה תצעק אלי:

למדנו שחיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה: "לא עת עתה להאריך בתפילה
שישראל בתוהו בצרה". ד"א: מה תצעק אלי עלי הדבר תלוי ולא עליך כמו
שנאמר להלן (ישע' מ"ה) "על בני ועל פעל ידי תצווני".

- (1) מה קשה לו?
- (2) העתק פסוקים וסמנו בסימני פיסוק לפי כל אחד מפירושי רש"י!
- (3) למה לא הסתפק רש"י בפירושו הראשון וחביא גם את השני?

בעל. אור החיים מקשה על פסוקו שתי קושיות:

קשה ולמדנו מי יצעק אם לא לה' אלוהיו ובפרט בעת צרה! וכתוב (יונה ב' ג')
"קראתי מצרה לי"; (תהלים קי"ח ה') "מן המיצר קראתי י-ה". ואם לצד שהרבה
להתפלל, הלא כל עוד שלא נענה מהעונש בצר לו, לא ירף מתפילה. עוד רואני
כי נתקבלה תפילתו ואמר לו ה' "הרם את מטך וגו'". אם כן - קבל תפילתו,
אם כן "מה תצעק אלי" למה?
עוד קשה: אומר לו "דבר אל בני ישראל ויסעו" - להיכן יסעו, אם רודף מאחור
והים לפניכם? ואם חכונת אחר שיבקע הים, אם כן היה לו לומר: "הרם את
מטך" ואחר-כך יאמר "דבר אל בני-ישראל ויסעו"!!

א. התוכל לישב שתי קושיותיו?

ספורנו ד"ה מה תצעק אלי:

כי אמנם הוא היה בכלל "ויצעקו בני-ישראל אל ה'", אמנם צעקת משה לא היתה
סיראת פרעה וחילו, כי כבר הגיד לישראל את ספלת המצרים ומיתתם, באמרו
(פסוק י"ג) "לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. ה' ילחם לכם"; אבל היתה
צעקתו על שרי ישראל שהעיוז פניהם באמנם: "המבלי אין קברים" וחשב בשביל
זה, שלא ישמעו לו להכנס בים. לפיכך אמר לו ה': "מה תצעק אלי" בזה, כי
אמנם אתה חושד בכשרים.

ד"ה דבר אל בני-ישראל ויסעו: ולא ימרו את פיך.

- (1) מה קשה לו בפסוקו, האם זו אחת מן הקושיות שחקשה בעל אור-החיים,
או קושיה אחרת לפניו?
- (2) השוה דברי הספורנו לדברי המדרש המובא ברש"י י"ז ד-ה.

ד"ה עבור לפני העם: וראה אם יסקלוך, למה הוצאת לעז על בני?

מה המשותף לדברי ספורנו במקומו ולדברי המדרש החוה?

ב. מדברי המדרש

1. ט"ז. ועתה הרם את מטך ונסה את ירך על הים ובקעלו.

שמות רבה כ"א (ט')

אמר ר' סימון: משל לבעל הזמורה, שהיה מחלך בחוץ והזמורה בידו, אמרו:
אלולא שהזמורה בידו לא היה מחלכד. שמע המלך ואמר לו: "העבר הזמורה ממך
וצא לחוץ, וכל מי שאינו שואל בשלומך, אני נוטל את ראשו".
כך אמרו המצרים: לא היה משה יכול לעשות כלום אלא במטה, בו הכה היאור,
בו חביא כל המכות. כיון שבאו ישראל לתוך הים והמצרים עומדים מאחריהם,
אמר הקב"ה למשה: "השלך את מטך" שלא יאמרו: "אלולא המטה לא היה יכול
לקרוע את הים" שנאמר: "הרם את מטך".

- (1) איך מפרש המדרש מלת "הרם"?
- (2) א. מה אילצו לפרש כך?
- (3) היכן מצינו במקרא "הרם" בהוראה זו?
- (4) השוה לדברי דברי שמות רבה המובאים ברש"י י"ז ה' ד"ה ומטך אשר
הכית בו את היאור: מה ת"ל: "אשר הכית בו את היאור"? אלא שהיו
ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפורענות, בו לקח פרעה
ומצרים כמה מכות במצרים ועל הים, לכך נאמר "אשר הכית בו את
היאור" יראו עתה שאף לסובה הוא מוכן.

מה הרעיון המשותף לשני המדרשים? (עיון עלון החדרכה).

גליון בשלח)

2. שמות רבה כ"א (כ"ב)
 (ט"ז) "ויבואו בני-ישראל בתוך הים ביבשה". אם בים - למה ביבשה? ואם ביבשה, למה "בתוך הים"? אלא מכאן אתה למד שלא בקרע להם הים עד שבאו לתוכו עד חסמו, ואחר-כך נעשה להם יבשה.
 (1) מה הרעיון הכללי הכלול במדרש זה?
 (2) היכן יש רמז בפסוקי פרקנו לנאמר במדרש זה (מלבד פסוק ט"ז)?

3. כ. ויהי הענן והחשך ויאיר את הלילה ולא קרב זה אל זה

סנהדרין ל"ט
 (מלכים א' כ"ב ל"ד) "ויעבר הריבה במחנה" - אמר רב אחא בר חנינא: (משלי י"א) "באבוד רשעים רנה" - באבוד אחאב בן עמרי רנה. וכי חדי קודשא בריך הוא (וכי שמח הקב"ה) במפלתו של רשעים? והכתיב (דברי-הימים ב' כ') 'בצאת לפני החלוץ' ואומרים "חודו לה" כי לעולם חסדו"? ואמר ר' יונתן: מפני מה לא נאמר בהודאה זו "כי טוב"? לפי שאין הקב"ה שמח במפלתו של רשעים.
 דאמר ר' שמואל בר נחמן א"ר יונתן: מאי דכתיב (שמות י"ד) "ולא קרב זה אל זה כל הלילה"? באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה, אמר להם הקב"ה: "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה לפני?"

שמות רבה כ"ג ח
 אמר ר' יוחנן: בקשו המלאכים לומר שירה לפני הקב"ה באותו הלילה שעברו ישראל את הים ולא הניחם הקב"ה. אמר להם: "לגיונותי נחונים בצרה, ואתם אומרים לפני שירה?!" הה"ד: "ולא קרב זה אל זה כל הלילה".
 (1) מה ההבדל במגמת שני המדרשים הנ"ל?
 (2) כיצד לומדים שניהם מפסוקנו שלא ניתן למלאכי השרת לומר שירה?
 (3) מה רצו לחוכיח בפסוק מדברי-הימים ב' כ'?
 (4) האם הפירוש הנ"ל נגמרא למלכים א' כ"ב ל"ד הוא פשוטו של מקרא?

ג. קריעת ים-סוף

ראב"ע כ"ב ד"ה והמים להם חומה
 שנקושו המים וכתיב (ט"ז ח') "נצברו כמו נד בוזלים" ואחר עבור רוב ישראל המים שהיו להם חומה במסו. וזהו (פ' כ"ו) "וישובו המים על מצרים", והם הבדילו בין המצרים ובין היבשה...
 כ"ס ד"ה רבנו-ישראל הלכך: טעם להזכיר זה פעם אחר, כי פרעה היה טובע ועור-נשאר אנשים מישראל בים עזרים, וזה היה פלא בתוך פלא, כי במקום שהיו ישראל עזרים בתוך הים, היה שם רוח קדים מייבש, ובמקום פרעה וחילו הביא השם רוח אחרת להמים המים שנקשו ונעשו חומות. והנה שני רוחות בים ושני המקומות קדושים. והעד הנאמן על זה הוא הפירוש שכתוב בשירה (ט"ו ח') "וברוח אפר נערמו מים" וזאת הרוח היתה עם ישראל, וכתוב (ט"ו): "נשפת ברוח כיסמו ים" וזוהי שטיפת המצרים.

רלב"ג: ויולך ה' את הים...
 ראוי שידע כי ה' כשיעשה המופתים ישתדל להמציא להם סיבות אשר בהם יהיה יותר מעט מן הדרות אצל הטבע. כמו שקדם וכבר בארנו זה בששי ס' מלחמות ה' ולזאת הסיבה המציא ה' את' על דרך המופת רוח קדים עזה אשר היא מנגבת ומעתקת המים אל הצד המערבי, באופן שחוש להם מקום מגולה בים והיו מי-הים מימינו ומשמאלו, כי המקום ההוא יותר גבוה, ולזה נשלם לו ההגלות עם השאר המים מימינו ומשמאלו. וזה הרצון בהם, שאמר (י"ד כ"ט) "והמים להם חומה מימינו ומשמאלם", לא שיהיו המים גבוהים מימין ומשמאל ולא יהיו בגרים, שאם היה הענין כן לא יהיה מביא לרוח הקדים לחדוש זה המופת. אלא שעם כל זה היו המים גבוהים בצד המערבי, כי הרוח העתיקם שם והיה מונע אותם תמיד מהיותם בגרים, ולזה הולך ה' רוח קדים עזה כל הלילה.
 והנה קרא המים "חומה" ואם אינם גבוהים, לפי שהם היו מונעים המצרים מלבוא עליהם מימינו ומשמאלם ולא היו יכולים ללכת כי אם מאחריהם, ומאחריהם היה הענן לחומה ביניהם.

- (1) מה ההבדל העקרוני בין שני המפרשים?
 (2) מה יש לסעון בגד ראיותיו של הראב"ע מפרק ט"ו?

תשובות יש לשלוח לבחמה ל: בוביץ קרית משה ירושלים.